

Cèlia Mallafrè: «Se n'ha d'aprendre molt, del paisatge de la pedra seca»

La reusenca estudia la rellevància d'aquest patrimoni arquitectònic

Cèlia Mallafrè treballa el patrimoni de la pedra seca | Fundació El Solà

Cèlia Mallafrè Balcells (Reus, 1992) és una apassionada i una gran coneixedora de la construcció de pedra en sec. És arquitecta per l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura (ETSA) de Reus, de la Universitat Rovira i Virgili (URV), i està especialitzada en **patrimoni arquitectònic**.

Des del 2018 ha estat investigant aquesta tècnica en diversos punts del nostre territori i del sud de Portugal. La seva tesi universitària, presentada a finals de gener, ha estat reconeguda amb un excel·lent. Li donem l'enhorabona.

- Primer de tot, explica'ns com ha estat aquest magnífic reconeixement per a la teva tesi.

- La vaig presentar el divendres 28 de gener, en l'acte de la lectura final. És una tesi treballada durant quatre anys, tres dels quals amb un conveni industrial, que és una mena de vinculació empresa-universitat. L'acte va tenir lloc a l'ETSA de la URV, aquí a Reus, i va durar més o menys un parell d'hores. Vaig tenir un excel·lent de nota final.

- Aquest treball és la culminació de tot un període investigant.

- Sí. Ja tenia un treball previ fet des de la universitat, però va ser amb el doctorat quan es va posar en marxa aquest treball més específic. Durant quatre anys he estudiat dues tipologies de construccions de pedra en sec ubicades a les Terres de l'Ebre: a la Fatarella i a Tivenys.

- Com va sorgir el teu interès per les construccions de pedra seca?

- És un interès que em ve des de la infantesa. De sempre he estat vinculada al camp, i des de ben petita anàvem a fer excursions i descobríem aquestes construccions. En l'àmbit més acadèmic, des de la perspectiva de l'arquitectura, és una tècnica una mica oblidada, i em va fer pensar en com és que les construccions s'aguanten i com és que en tenim tantes. Eren preguntes sense resposta que m'anava fent. Com més coneixia les tècniques constructives, per a algunes preguntes sí que trobava respostes, però per a les construccions de pedra en sec, no.

- Parlem de les construccions de pedra en sec. Suposo que n'hi ha de moltes menes. Què ens pots dir de la seva tècnica?

- Són construccions que només fan servir la pedra com a material constructiu, sense cap element lineal. La seva estructura s'aconsegueix tan sols col·locant les pedres d'una forma determinada, i aquesta n'és una de les característiques principals. Existeixen des de l'Edat del Metall, quan es comencen a col·locar pedres sobre pedres. Es diu que els menhirs en van ser l'origen, i a partir de llavors es van anar fent cada cop més complexes. Quan aquesta tècnica agafa molta més presència és, sobretot, quan es treballa al camp. Està estesa arreu del món, però sobretot aquí, al Mediterrani, perquè hi ha un clima sec, hi ha molta pedra i el treball al camp ha estat constant; per tant, hi té una gran presència, però, com dic, està estesa per tot el món.

- Has dit que no hi ha cap element que uneixi les pedres. Això demana un gran coneixement a l'hora de construir-les, oi?

- Exactament, només és pedra sobre pedra. És una tècnica que aparentment pot semblar molt fàcil, perquè només col·locant pedres ja n'hi hauria prou, però no: darrere hi ha una herència constructiva desenvolupada mitjançant el treball al camp que, a més, passa de generació en generació, de pares i mares a fills i filles, de manera que no hi ha manuals tècnics que expliquin com fer-ho.

- En trobem de diversos tipus i per a diferents serveis, des de cabanes fins a ponts.

- Sí, i també marges de pedra seca, que són importants perquè van abançant el terreny perquè sigui cultivable. Però el mateix treball al camp requereix altres tipus de construccions, com ara pous, cabanes, barraques o qualsevol construcció que ens puguem imaginar relacionada amb el treball al camp; per exemple, espais per emmagatzemar aigua i aliments o per resguardar les persones.

- Aquestes construccions estan declarades com a patrimoni cultural material de la humanitat.

- Efectivament. El 2018, la UNESCO va declarar-les-hi com a reconeixement a la seva tècnica constructiva; no les construccions en si, cosa que a vegades genera una mica de confusió. La gràcia que va tenir aquest reconeixement és que va ser una candidatura presentada per set països. És un reconeixement a les diferents institucions que, des de fa molts anys, treballen per preservar aquesta tècnica.

- Entenc que principalment són obres de pagesos o de pastors, no?

- Sí. Són fonamentalment els mateixos pagesos que treballen al camp els qui coneixen la tècnica, tot i que també hi ha especialistes. El motiu d'això és que en algun moment la transmissió de generació en generació es trenca, i llavors sorgeixen experts que, a més, estan molt ben valorats i

molt ben cotitzats perquè n'hi ha molt pocs. Actualment, són aquests experts els qui fan les construccions més concretes.

- Has parlat de la Fatarella. Allà has estat en contacte amb la Fundació el Solà. Com ha anat?

- Bé. L'ajut prové dels doctorats industrials de la Generalitat de Catalunya, que vinculen universitat i empresa. En aquest cas, l'empresa que em va contractar durant tres anys ?i que encara segueixo amb ells? va ser la Fundació el Solà, que és una entitat sense ànim de lucre fundada l'any 1999 que, des dels seus orígens, treballa per preservar la cultura tant material com immaterial i el patrimoni. Para una atenció especial a la tècnica de les construccions de pedra en sec, de les quals en aquesta zona en concret hi ha molta diversitat, a banda d'unes tipologies molt complexes.

- En aquests dos indrets, a la Terra Alta i al Baix Ebre, i em sembla que al Priorat també, hi ha rutes especialitzades dedicades a mostrar aquesta mena de construccions.

- Sí, hi ha itineraris en què pots anar veient els diferents tipus de construccions. Al final, veus la riquesa que representa el fet que, només utilitzant pedra, s'acabin formant construccions diverses.

- També t'has interessat per les construccions d'aquest tipus ubicades a Portugal, oi? Hi vas anar?

- Sí; concretament, al sud, a l'Algarve, i hi vaig estar tres mesos. La diferència que hi ha entre Portugal i Catalunya és que allà estan molt poc estudiades, però, en canvi, en tenen moltes. Pots pensar que si no estan estudiades és que n'hi ha poques, però és tot el contrari, n'hi ha moltes. A la Universitat de l'Algarve hi ha un departament d'Enginyeria Civil que fa anys que hi té interès. En un congrés vaig conèixer una professora d'allà i li vaig proposar anar-hi a fer un inventari i una primera catalogació de les construccions que hi ha al sud, a tot l'Algarve.

- Què més et queda per estudiar de les construccions de pedra seca? És un tema en què sempre sorgeixen coses noves?

- Sí, és un tema que des de la perspectiva acadèmica ha estat poc estudiat. Aquesta primera tesi marca com les podem analitzar, quines dades en podem obtenir, com les representem i com les analitzem. Per tant, el treball que he estat fent durant quatre anys és per assentar unes bases, i a partir d'aquí poden sorgir infinitat d'estudis que es poden fer sobre això.

- Tu que ets arquitecta, quina és la reflexió que fas quan veus aquest tipus de construccions, aparentment bàsiques? Ara, en canvi, la majoria de les construccions estan fetes amb elements més complexos.

- Jo penso que són unes construccions molt ecològiques, que aprofiten molt el que hi ha a l'entorn. Per tant, crec que se n'ha d'aprendre molt, perquè han estat com en un segon terme i, en canvi, ens poden ensenyar moltes coses: com aprofitem el material, o quins recursos fem servir. Amb dues o tres persones es poden fer unes construccions d'una manera molt ecològica i, a més, afavorint la biodiversitat, perquè els espais que queden entre les pedres, com que són un element completament natural, afavoreixen la flora i la fauna.